

MATEO, Pilar (coord.). *La universitat de Cervera. Comemoració del 1714 a la UB*. Barcelona: Publicacions i Edicions de la Universitat de Barcelona, 2014. 146 pàgs. [17 x 24].

La Guerra de Successió, malgrat la idea que ens ha llegat la historiografia romàntica, no fou un conflicte nacional en què s'enfrontaren a mort les nacions catalana i castellana. Ans el contrari, fou una guerra internacional – potser la primera guerra mundial, atès que hi hagué combats per diversos continents- provocada per la controvertida successió a la Corona hispànica i la possibilitat d'esquarterar el seu imperi, la qual cosa esperonà la intervenció de bona part de potències europees de l'època. A més, i això no cal oblidar-ho, el concepte de nació que tenim actualment no existia durant aquesta època; ni existiria fins a l'esclat de la revolució francesa, quasi cent anys després. Finalment, també cal tenir present que allò que pretenien les elits dirigents catalanes favorables a Carles d'Àustria –també hi hagué partidaris de Felip V entre elles- no era separar-se de la resta de regnes hispànics; tot el contrari, volien intervenir-hi de manera activa. I això no varià fins a la fase final del conflicte, quan Catalunya es veié abocada a una lluita heroica i desesperada per conservar lleis i institucions. Igualment, pretendre que la derrota del bàndol favorable a l'arxiduc i l'eliminació de les institucions pròpies dels regnes que conformaven la Corona d'Aragó permeté que Espanya es dotés d'una estructura institucional més moderna, que en el cas català posà les bases de la seva futura industrialització, tal com ha arribat a proposar una certa historiografia espanyola amb més rauxa que seny; és simplement confondre els desitjos amb la realitat.

Allò que aquest cruent i llarg conflicte comportà, i aquí rau el quid de la qüestió, fou la fi de l'estat català –amb tants ets i uts com es vulgui- i el començament de l'estat espanyol unificat. Perquè, a la pràctica, la victòria militar Felip V suposà la implantació d'un veritable programa d'anorreament de qualsevol institució pròpia, dels símbols, de la capacitat legislativa, de la gestió i capacitat d'imposar tributs i de la memòria col·lectiva dels vençuts. I, en conseqüència, va comportar l'anihilació política i, de retop, cultural dels països vençuts que passaren a ser dominats, pura i durament, pel simple i expeditiu dret de conquesta. En definitiva, aquest és l'origen d'allò que les elits dirigents de l'estat espanyol han definit, d'una forma totalment egocèntrica, com a: “el problema catalán” –com si ells no hi tinguessin res a veure-; raó per la qual el debat històric sobre aquest tema encara provoca aspres discussions i divergències d'interpretacions.

El llibre que tenim a les mans, de fet el catàleg de l'exposició organitzada per la Universitat de Barcelona per commemorar el Tricentenari d'aquest conflicte, pretén precisament estudiar com s'aplicà el projecte borbònic de destrucció de les institucions catalanes en l'àmbit cultural, amb l'eliminació de les precedents i la creació d'unes de noves, totalment fidels a la dinastia borbònica i difusores de la seva ideologia. En l'àmbit acadèmic aquesta actuació es concentrà en l'eliminació de totes les universitats i

estudis generals del Principat i la seva unificació en un únic centre amb seu a la ciutat Cervera. Aquest, aïllat en un territori allunyat dels principals centres demogràfics i econòmics del país i dirigit pels jesuïtes que durant el conflicte havien demostrat la seva fidelitat al candidat borbònic, era més fàcil de controlar físicament i ideològicament que els seus predecessors. L'objectiu buscat era clar, allisonar políticament els hereus de les classes dirigents catalanes –els únics que es podien pagar uns estudis superiors- i posar així el seu gran granet de sorra en l'eliminació de qualsevol record que poguessin mantenir sobre l'existència d'un estat català independent.

Estructuralment, tot aquest discurs es tradueix, després d'una breu introducció, en uns primers capítols dedicats a resumir la història de l'Estudi General de Barcelona, des de la seva creació per Alfons el Magnànim l'any 1450 –tot i que no fou fins el segle següent que tingué un edifici propi- fins a la Guerra de Successió, quan l'entitat fou suprimida juntament amb tota la resta d'institucions públiques catalanes. Un cop explicats els precedents i context històric on neix la Universitat de Cervera el següent capítol, possiblement el millor del treball, tracta sobre l'actuació política que Felip V va endegar en matèria d'educació superior, en la qual s'hi barregen idees de modernització i racionalització de l'ensenyament però, això sí, sempre amb la voluntat expressa de fer *tabula rasa* de la memòria col·lectiva del país. Tot seguit, es dedica un breu apartat a comentar patronatge que la figura de la Immaculada Concepció tenia sobre la institució, la qual ja estava estretament vinculada amb la universitat i ciutat de Barcelona des de l'edat mitjana. A continuació es passa a descriure breument l'organigrama del govern universitari i es ressenyen breument alguns dels seus docents i alumnes més destacats, com: Josep Finestres, Jaume Balmes, Manuel Milà i Fontanals, etc. D'aquí es passa a estudiar la forma arquitectònica de l'edifici i la seva càrrega simbòlica. Potser aquest és l'apartat més carregós per als lectors neòfits que simplement busquin una breu introducció històrica a la Universitat de Cervera, però té un gran interès car l'edifici universitari és l'obra civil de majors dimensions construït a la Catalunya del segle XVIII. En conseqüència, el seu estudi és bàsic, perquè juntament amb la desapareguda Ciutadella de Barcelona és la representació màxima del domini borbònic sobre el territori conquerit, com demostra de manera fefaent la desproporcionada corona que encara avui senyoreja la seva façana principal. El penúltim capítol fa una breu ressenya dels diferents estudis que, malgrat el trasllat de la universitat a Cervera, es van continuant donant a Barcelona, els quals permeteren que la tradició d'ensenyaments superiors no es perdessin i, a la llarga, retornessin la Universitat a la ciutat. Finalment, s'estudia l'evolució històrica de la universitat cerverina des dels seus inicis fins a la seva llarga decadència i supressió, ja entrat el segle XIX. Personalment, crec que la situació d'aquest apartat tancant el treball no és l'adequada, ja que queda un xic descentrat. Possiblement, per afavorir la lectura i comprensió del conjunt li hagués correspost anar a continuació del capítol tercer, després d'explicar les motivacions de la reforma educativa empresa per la monarquia borbònica i no aquí.

En definitiva, aquest llibre assoleix amb escreix allò que hom espera d'un catàleg d'exposició atès que, amb uns textos clars, documentats i amb profuses il·lustracions de qualitat transmet una idea general d'allò que fou i representà la Universitat de Cervera, d'una manera àgil i ben escrita. Per tot això, només em queda

felicitar els diversos autors per l'excel·lent treball fet, la lectura del qual m'ha permès conèixer un xic més un edifici que he visitat repetidament des de que el vaig descobrir quasi per casualitat, ja fa força anys, durant la breu nit d'un aquellarre cerverí.

LLUÍS BUSCATÓ I SOMOZA
(Doctor en Història- Girona)

Traducción de la reseña anterior:

La Guerra de Sucesión, a pesar de la idea que nos ha llegado a través de la historiografía romàntica, no fue un conflicto nacional en el cual se enfrentaron a muerte las naciones catalana y castellana. Al contrario, fue una guerra internacional –tal vez la primera guerra mundial, si tenemos en cuenta que hubo combates en diversos continentes– provocada por la controvertida sucesión a la Corona española y la posibilidad de dividir su imperio, hecho que alentó la intervención de buena parte de las potencias europeas de la época. Además, y esto no debemos olvidarlo, el concepto de nación que tenemos en la actualidad no existía en aquella época; ni se llegaría a dar hasta el estallido de la revolución francesa, casi cien años después. Finalmente, también debemos tener presente que lo que pretendían las élites dirigentes catalanas favorables a Carlos de Austria –si bien también hubo partidarios de Felipe V entre las mismas– no era separarse del resto de reinos hispánicos; al contrario, querían intervenir de un modo activo. Y esto no varió hasta la fase final del conflicto, cuando Cataluña se vió abocada a la lucha heroica y desesperada para conservar sus leyes e instituciones. Igualmente, el autor pretende que la derrota del bando favorable al archiduque y la eliminación de las instituciones propias de los reinos que conformaban la Corona de Aragón permitiera dotar a España de una estructura institucional más moderna, que en el caso catalán puso las bases de su futura industrialización, tal y como ha llegado a proponer una cierta historiografía española más impetuosa que racional; que simplemente confunde los deseos con la realidad.

Este cruento y largo conflicto comportó, y aquí reside el quid de la cuestión, el final del estado catalán –con tantos matices como se quiera– y el principio del estado español unificado. Porqué, en la pràctica, la victoria militar de Felipe V supuso la implantación de un verdadero programa de anulación de cualquier institución propia, de los símbolos, de la capacidad legislativa, de la gestión y capacidad de imponer tributos y de la memoria colectiva de los vencidos. Y, en consecuencia, comportó la aniquilación política y de rebote, cultural de los países vencidos que pasaron a ser dominados, pura y duramente, por el simple y expeditivo derecho de conquista. En definitiva, éste es el origen de lo que las élites dirigentes del estado español han definido de una forma egocéntrica, como: “el problema catalán” –como si ellos no

tuvieran nada que ver-; razón por la cual el debate histórico sobre dicho tema todavía provoca ásperas discusiones e interpretaciones divergentes.

El libro, de hecho el catálogo de la exposición organizada por la Universidad de Barcelona para conmemorar el Tricentenario de este conflicto, pretende precisamente estudiar como se aplicó el proyecto borbónico de destrucción de las instituciones catalanas en el ámbito cultural, con la eliminación de las precedentes y la creación de unas nuevas, totalmente fieles a la dinastía borbónica y difusoras de su ideología. En el ámbito académico esta actuación se concentró en la eliminación de todas las universidades y estudios generales del Principado y su unificación en un único centro con sede en la ciudad de Cervera. Este, aislado en un territorio alejado de los principales centros demográficos y económicos del país y dirigido por los jesuitas que durante el conflicto habían demostrado su fidelidad al candidato borbónico, era más fácil de controlar física e ideológicamente que sus predecesores. El objetivo perseguido resultaba claro, aleccionar políticamente a los herederos de las clases dirigentes catalanas –los únicos que se podían pagar unos estudios superiores- y poner así su granito de arena en la eliminación de cualquier recuerdo que pudiesen mantener sobre la existencia de un estado catalán independiente.

Estructuralmente, todo este discurso se traduce, después de una breve introducción, en unos primeros capítulos dedicados a resumir la historia del Estudio General de Barcelona, desde su creación por Alfonso el Magnánimo el año 1450 –a pesar que no fue hasta el siglo siguiente que tuvo un edificio propio- hasta la Guerra de Sucesión, cuando la entidad fue suprimida junto con el resto de instituciones públicas catalanas. Una vez explicados los precedentes y el contexto histórico sobre el nacimiento de la Universidad de Cervera el siguiente capítulo, posiblemente el mejor del trabajo, trata sobre la actuación política que Felipe V inició en materia de educación superior, en la cual se mezclan ideas de modernización y racionalización de la enseñanza aunque, eso sí, siempre con voluntad de hacer *tabula rasa* de la memoria colectiva del país. Además, se dedica un breve apartado a comentar el patronazgo que la figura de la Inmaculada Concepción tenía sobre la institución, la cual estaba estrechamente vinculada a la universidad y ciudad de Barcelona desde la edad media. A continuación se describe brevemente el organigrama del gobierno universitario y se reseñan brevemente algunos de sus docentes y alumnos más destacados, como: Josep Finestres, Jaume Balmes, Manuel Milà i Fontanals, etc. Luego se estudia la forma arquitectónica del edificio y su carga simbólica. Tal vez este sea el apartado más pesado para los lectores que únicamente busquen una breve introducción histórica a la Universidad de Cervera, pero tiene un gran interés debido a que el edificio universitario es la obra civil de mayores dimensiones que se construyó en Cataluña durante el siglo XVIII. En consecuencia, su estudio es básico, porque junto con la desaparecida Ciudadela de Barcelona constituyen la máxima representación del dominio borbónico sobre el territorio conquistado, como demuestra de manera fehaciente la desproporcionada corona que todavía hoy se alza en su fachada principal. El penúltimo capítulo hace una breve reseña de los diversos estudios que, a pesar del traslado de la universidad a Cervera, siguieron dándose en Barcelona, los cuales permitieron que la tradición de enseñanzas superiores no se perdieran, y a la larga devolviesen la

ÍNDICE HISTÓRICO ESPAÑOL

ISSN: 0537-3522

CEHI- Universitat de Barcelona (setembre 2015)

Universidad a la ciudad. Finalmente, se estudia la evolución histórica de la universidad de Cervera, desde sus inicios hasta su larga decadencia y supresión, ya entrado el siglo XIX. Personalmente, creo que la ubicación de este apartado como cierre del trabajo no es adecuada, ya que queda un tanto descentrado. Posiblemente, para favorecer la lectura y comprensión del conjunto hubiera correspondido situarlo a continuación del capítulo tercero, tras la explicación de las motivaciones de la reforma educativa emprendida por la monarquía borbónica y no aquí.

En definitiva, este libro alcanza sin lugar a dudas lo que se espera de un catálogo de exposición, con textos claros, documentados y profusas ilustraciones de calidad que sirven para transmitir una idea general de lo que fue y representó la Universidad de Cervera, de un modo ágil y bien escrito. Por todo ello, sólo me queda felicitar a los diversos autores por el excelente trabajo realizado, la lectura del cual me ha permitido conocer un poco mejor el edificio que he visitado repetidamente desde que lo descubrí casi por casualidad, hace ya algunos años, durante una breve noche de aquellarre cerverino.

LLUÍS BUSCATÓ I SOMOZA
(Doctor en Història- Girona)